

Emekli Vali Rızâ AKDEMİR;

“Şiir, okyanus mavisine dalarak inciler çıkarmaktır”

Hanımefendileri, beyefendileri, aziz meslektaşlarımı sevgiyle, saygıyla selâmlıyorum.

Hayata gözlerini yuman meslektaşlarımı saygıyla anıyorum. İsimlerini huzurunuzda tekrarlamayı bir vefâ borcu sayıyorum.

Dört nesil boyu memlekete fikir adamı ve kültür insanı yetiştiren Faik Ali Ozansoy’u, devlet adamı Vali Nazır Ahmet Reşit Bey’i, Feyzullah Sacit Ülkü’yü, Mesnevi şerhini yapan, yazan değerli, derin bir insan. Haluk Nihat Pepe’yi, Çanakkale Marşı’nı, o müthiş hâdiseyi, dünyâyı şaşırtan o büyük destanı kaleme alan adam. Ve Ömer Bedrettin Uşaklı, Mustafa Arif Ozan, Enis Behiç Koryürek; okuma kitaplarımızda ortaokulda, lisede Venedikli Korsan’ını okuduğumuz, Vatan Aşkı’nı okuduğumuz, eski Türk dünyâsını destanlaştıran adam.

Vali Nüzhet Erman Bey, çok yakında kaybettiğimiz İbrahim Sıtkı Hatipoğlu ve Ercan Beren’i hiç unutmayacağız. Yıllar boyunca şiirin bayrağını taşıdılar. Kabirleri çiçeklerle donansın, duâlarla ıslansın.

Şâirin millî kültürümüzde ne derin rolü ve tesiri vardır? Onlar kelimelerle gökkuşağını çizmişler, kelimelere hayat vermişler, güzelliği, hayatı, çiçekleri, gökyüzünü, bulutları, denizi, dalgaları, hayatımızda ne varsa hepsini içinde duymuş, yaşamış ve bunu harika kelimelerle mısralara geçirmişlerdir. Onlara minnet borçluyuz.

Ve Bingöl Çobanları’nı anlatan Kemalettin Kamu’nun şiiri. Anadolu’nun garipliğini 1925-1928’li yıllarda, Anadolu bozkırını geçen ve Orta Anadolu’ya giden şiirin sâhibi Faruk Nafiz Çamlıbel. Sonra Çanakkale’yi anlatanlar, sonra Sakarya’yı anlatanlar, sonra

aşkı anlatanlar, sonra güzelliği anlatanlar, sonra sevgiyi anlatanlar ve kelimelere kanat verenler. Kelime avcıları, kelime kuyumcuları.

Ordu’da fındık toplayan kızlar, Konya’da halı dokuyan kızlar, yayık vuran analar, eli kınalı gelinler; bunlar Türk şiirinin ana motifleridir. Ana sevgisi, bayrak sevgisi, târih sevgisi, güzellik açan bir çiçek, köpüklü bir deniz, mavi bir gök. Bunları anlatırlar. Ve karanlıkların üstüne çöktüğü dünyâyı meşalelerle, çerağlarla, şiirlerle, güzelliklerle anlatmaya çalışırlar. Güzelleştirirler dünyamızı.

Hemen hemen bütün dünyâda olduğu gibi Türk dünyâsında da şiirin çok derin, çok köklü bir târihi var. Işık Gölü kenarlarından, Altayların ötesinden, Hazar Denizi’nin öte yakasından, Anadolu’ya Türkler gelmeden evvel bir destan, o bir akış, o bir şelale, o bir büyüklük; güneşin battığı yere doğru, aydınlığa doğru. Asırlar süren bir med.

Orada kamanlar var, ozanlar var ve bunlar toplumun içinden çıkan, toplumu dile getiren, toplumun önünde gidenlerdir. Otacı diye bir kelime var; otacı, otlardan, çiçeklerden, şundan, bundan bir şeyler yapan ve insanlara sunan, eczacılık yapan ve göklerle konuşan, bulutlarla tanışan garip bir insandır. Yani insanla ruhlar arasında bir merdivendir, bir vasıta, bir kapıdır. Bunlar karanlıkta görür, ruhlar âlemiyle temas kurar, toplumun önünde yürürler. Şölenler açar, toylar yapar ve geniş yüzyılların macerasını anlatırlar.

Cengiz Aytmatov derin ve canlı Kırgız

kültürünün büyük adamı, Fransa'da büyükelçi... Batı dünyasının değil, Doğu'nun da birtakım an'aneleri var. Büyük şâirler, büyük adamlar yalnız sosyoloji okumuş, târih okumuş, siyaset okumuş insanları değil; bazen elçi olarak şâirleri gönderirler, çok yerde var. Cengiz Aytmatov da Kırgızların alnı yüce, gönlü geniş ve evet, Türk edebiyatına da mal olmuş; pek çok eseri basılmış bir adamdır. Türkçeye tercüme edilen pek çok eseri var. Hepsini biliyorsunuz benden çok daha fazla, ama tekrarlamakta fayda olduğunu düşünüyorum. Kırgızların Manas Destanı diye bir destanı var. Dikkatinizi istirham ediyorum: Bir milyondan fazla beyti var, birmilyon! Bu, Kırgız dünyasının, Kırgız destanlarının, kahramanlıklarının, fedakârlıklarının, aşklarının, yiğitlerinin, savaşlarının hikâyesidir. Bunu Cengiz Aytmatov'un hikâyesiyle ve kalemiyle anlatıyorum, duygularıyla anlatıyorum. Diyor ki:

"Gençtim, Komünist Partinin binasının bulunduğu o koca meydanda bu şiiri okuyanlar var, Manas söyleniyor bunlara. Bunlar da baksılardan gelen, ozanlardan gelen şâirler gibi enteresan adamlar. Küçücük küçücük boylu adamlar; ama Manas'ı okumaya başladıkları zaman büyüyorlar. Büyüyorlar gözümde! Bunlar göklere doğru uzanıyor, kocaman kocaman adam oluyorlar. Bir kaya gibi, bir kale gibi, bir dev gibi bir adam ve kendilerinden geçiyorlar. Bunların bütün hayatları Manas'ı okumakla geçiyor. Bu, bir toplumda bir şeref madalyası, bir üstünlük, bir büyüklük... Yağmur yağmaya başladı ansızın, şakır şakır yağmur yağıyor ve ben bir saçağın altına sığındım; ama toplum gönlünü bu şiire vermiş ve gönlünü bu şiirle yıkamış ve temizlemiş adamlar, ayakta yağmurun altında, sırlıklam ve Manas'ı okuyan adam büyüyor. Çok enteresan bir şey."

Bunda birtakım milliyetçi cereyanlar ve fikirler olduğu için ve yeni bir

târih yaşamak istedikleri için Rusya 1955'te Stalin zamanında bunu yasaklıyor. "Bu destan okunmayacak!" diyor. Sosyalist değil; çünkü millî varlığı anlatıyor, millî duyguyu anlatıyor.

Bütün Asya'da şiir, ekmek kadar aziz, toprak kadar aziz, hava gibi, su gibi... Bir topluluğun başkanı olarak Alma Ata'ya gittim. Alma Ata'da büyücek bir meydanda taptaze bir genç kızın, papatya kadar güzel, çiçekler kadar güzel bir kızın gelin olarak kocasının kolunda Kazakistan'ın büyük şâiri Canbul Cabayev'in dev heykeli önünde durdular, nikâhları kıyılmış. Geldiler Canbul'un önünde eğildiler, bir duâ gibi, bir ayet gibi, bir ibâdet gibi eğildiler; çiçek koydular ve saygıyla durdular. Büyük bir heyecan duyduğumu anlatmak isterim. Bir millet târihine, kültürüne, diline, şiirine, edebiyatına böylesine bağlılık duyar ve yaşarsa harika bir şey, mucize bir şey! Bu yalnız Türk devletlerinde değil, Batı'da da böyle tabîî, Batı'da da şâirin büyük bir gücü var.

Napolyon, Prusya'yı 1908'lerde filan olacak zannediyorum. Almanya'yı yeniyor ve Prusya'ya giriyor; Almanya'yı elde ediyor filan. Goethe, yalnız Almanya'nın değil bütün Avrupa'nın büyük şâirlerinden biri. Napolyon, Almanya'ya giriyor ve Goethe'yi görüyor. Tahtından heyecanla, tazimle, dikkatle ve saygıyla eğilerek eliyle gösteriyor:

"Ecco homo!" İşte insan!

Almanya mağluptu, Fransa galip. Napolyon, Alman halkının ve bütün Avrupa'nın hemen hemen en büyük şâirlerinden biri olan Goethe'nin önünde saygıyla eğiliyor: İşte insan! Harp ederken dahi sevginin, takdirin ve güzelliğin baş tacı edilişi...

Size bir şey daha söylememe müsaade edin, ne olur, ne olur: Bu bir siyâsî temayülün ifâdesi filan değil; şiirdeki güzellik ve şiirdeki vurgu, hayrete şayan bir şey, onu ifâde et-

mek istedim. Binlerce, on binlerce insanın ölmesine sebep olan Lenin, ki iç savaş esnasında beyazlarla, kızılarla, komünistler bir kan gölüne çevirdiler Rusya'yı. Sözüme dikkat etmenizi ricâ ediyorum.

Diyorlar ki: "Siz Mayakovski'yi niye askere göndermiyorsunuz?"

Kelimeleri yanlış telaffuz etmemek ve yanlış bir cümle içinde sunmak için şuradan okumama müsaade edin. Lenin'in cevabı şahane bir cevap:

"Postallarımıza altın kabaralar çakacak kadar zengin değiliz."

Müthiş bir söz ve bir şimşek pırlıtsı benim için! Çünkü Nâzım Hikmet de Moskova'da bulunduğu yıllarda 1921, 1923 filan, daha evelden tabii bulunduğu zaman da Mayakovski'nin çok önemli surette, çok ciddi surette tesiri altında kalmıştır.

Neyse, geçiyorum. Rusya'yı büyük yapan sonsuz ormanları, denizleri filan değil, işte bu kültüre verdiği gayretin ve takdirin ifadesi.

Fransa'nın da bu geniş kültür sofrasında önemli bir yeri var. Hugo, Fransız edebiyatının çok büyük devlerinden biri ve "Ben doğduğum zaman 19. asır iki yaşındaydı" diyecek kadar da mağrur! "Ben doğduğum zaman 19. asır iki yaşındaydı." Asrı kendiyile başlatıyor. Çok garip, çok hoş bir nüktesi var. Vaktinizi fazla almayacağım ama onu anlatmak istiyorum. Tabii, eserleri Fransa'yı çalkalayan eserler. Bütün Avrupa ufuklarında sesi duyulan adam. Napolyon'a karşı başını kaldırmasını bilen bir adam, ömrü boyunca da kalbi aşkla dolu, aşkla yaşamış bir adam.

Bir karlı kış günü tiyatrodan çıkıyor, kendi eseri oynamış. Hangisi? Bilmem, Yavru Kartal... Hernani belki... Evine, duvarlarla çevrili köşküne gelince -af buyurun- bir

ihtiyaç dolayısıyla sıkışıyor. Köşkünün kapısını, zilini çalıyor. Ses yok! Mecbur kalıyor -tekrar affedersiniz- duvarın orada ihtiyacını gidermek zorunda kalıyor. O sırada ensesine müthiş bir sopa iner, bekçi bu, der ki: "Utanmıyor musun! Saygısız, terbiyesiz! Eşek adam, duvarına idrar boşalttığın adam Fransa'nın en büyük şâirlerinden biri, ne yapıyor-sun?"

Diyor ki: "Hayatımda bu kadar güzel bir iltifat duymamıştım. Çok sevindiğime inanınız, çok sevindim. Ben kralların sofrasında bulundum, büyük yazarların toplantısında bulundum; ama benim en hoşuma giden şey bekçinin sözleriydi."

Osmanlı topraklarında da şâir âdeta yıldızlar kadar çok, buğday taneleri kadar çok, çiçekler kadar çok. 36 padişahın pek çoğu, hat-ta bazıları bestekâr, bazıları ressam ve bazıları da şâir. Fatih Sultan Mehmet'in pek çok şiiri var. Mah-lası Avni, Yavuz Sultan Selim'in çok şiirleri var. Selimî mahlası, Kanuni Sultan Süleyman'ın Muhibbi. Koca-man kalın bir divanı var.

Divan şâirleri Göksu'da padişah-ların huzurunda, veziriazamların huzurunda ve sâkilerin yanında, sâkiler mey sunarken onlar da diğer taraftan kasideler, gazeller, met-hiyeler filan okuyorlar tabii. Onlar da altın keseler içinde, ipek keseler için de para alıyorlar. Dünyânın her tarafında sanatı, şiiri, edebiyatı, Rusya'da da olsa, Petersburg'da da olsa, hep burjuva sınıfı, asilzâdeler, zenginler beslemişlerdir biliyorus-nuz. Bunlar da Anadolu'yu sırtla-rında sazları, gönüllerinde aşkları Anadolu sevgisi, toprak sevgisi, Allah sevgisi, çiçek sevgisi, Elif'in sevgisi filanın sevgisiyle Anadolu'yu nakışlamışlardır. Köy köy, kasaba kasaba ve Türk milletine çok şeyler vermişlerdir. Bazen bir dağın ete-ğinde, bazen bir ırmağın kıyısında, bazen bir köyde, bazen bir orman-da. Onlardan birkaç tane okuyayım

ve sözümü bitireyim isterseniz.

Şöyle yazmışım: Bunlar kalpleri ilahî bir ilhâmla dolu deyişler yazarlar, sade, mütevazı, yayla çiçekleri gibi. Sonra da rüyâlar olur. Bir rüyâda sakallı bir mürşit görürler, o mürşit ona bir bade sunar, o badeyi içer, dili çözülür, kalbinin telleri âdeta ihtizaz eder, titrer o güzellikte başlar. Böyledir efsaneler, efsaneler bunu böyle söyler. Ve Tapduk Emre'nin dergâhına yüzünü süren Yunus Emre.

YaRabbi, YaRabbi! "Dağlar ile taş-lar ile/Çağırayım Mevlâm seni!" Bu iki mısra insanı ürpertecek bir şey! Bütün kâinatta Allah'ı görüyor. Çiçekler, taşlar, kuşlar, her şey de Allah'ı görüyor.

"Deme şöyle böyle bir söz

Gel sen dahi söyle böyle bir söz"

İnsan sevgisini bu kadar ulvî, bu ka-dar çarpacak bir surette anlatmak... Ve sonra her kuşun ötüşünde, gülün bitişinde, yağmurun yağışında o ila-hi gücü, Allah'ı duymak, ne müthiş bir hâdise YaRabbi. Ve onu ifâde etmek, ifâde edebilmek. Hani, çok sade kelimelerle filan filan yazıyor. Bu sade kelimelerle bu fikir sarayını kurmanız kabil mi?

"Ararsan Mevlâ'yı kalbinde ara

Kudüs'te, Mekke'de Hac'da değildir"

Eğer bir müminin kalbin kırarsan

Hakk'a eylediğin secde değildir."

Çok zordur. Yunus'a ulaşmak çok zordur. O kadar sade kelimelerle bu nasıl yapılır? O kadar derin bir kültürünün olduğunu zannetmiyo-rum, ama muhakkak ki tekke kül-türü var Yunus'ta. Ama bunu ifâde etmek büyük ustalık. Dante'ningücü yok böyle. Âraf'ta olsun, cennette olsun, cehennemde olsun, böyle in-sanları bilhassa Müslümanları ate-şe atıyorsun, kazanların kaynadığı, ateşin yalazlandığı yere atıyorsun. Yunus'ta yok bu, Yunus'ta yok bu. "Kâbe de Hac da kalbinde" diyor. "Oraya melaneti, oraya kötülüğü,

oraya hırsı, oraya taassubu yükler-sen olmaz" diyor.

Kim büyük? Birçok padişahlarımız var mesela, hepsini sayamam. Ama bütün bunları sayabilirim. Bunu ge-çeyim ve şöyle diyeyim: Bir bak sen, erenlerin dergâhında dolu içmiş bir Pir Sultan Abdal:

"Eğer göverüben bostan olursam

Bu halkın diline destan olursam

Kara toprak sendenüstün olursam

Bu yıl bu yayladan Şah'a gidelim"

Şah'a gitmedi, gitmesi de olmazdı ve benim sevdiğim, dünyâlar kadar sevdiğim, tepeden tırnağa şâir Ka-racaoğlan:

"Değirmenden geldim beygirim yüklü

Şu kıızı görenin deli olur aklı

On dört yaşında da on beş belikli

Bir kız bana emmi dedi, neyleyim!

Karacaoğlan der ki n'olupn'olayım

Akar sular ile bile geleyim

Sakal seni cımbız ile yalayım

Bir kız bana emmi dedi neyleyim!"

Yakarışı, yanışı, şikâyeti nasıl ifâde ediyor. Ona sonradan, af buyurun, bir saçma ilave ettim:

"Alacağın olsun emmi diyen kız!

Seni bir ormanda tutarım yalnız"

Başka bir şiiri Karacaoğlan'ın:

"Mendilim yudum arıttım

Gülün dalında kuruttum

İsmin neydi unuttum

Sorulmayı sorulmayı

Çağır Karacaoğlan çağır

Taş düştüğü yerde ağır

Yiğit sevdiğinden soğur

Sarılmayı sarılmayı"

Bu redifleri nasıl bulmuştur? Bunları nasıl bulmuştur YaRabbi!

Ve Afşar illerinin derya gönüllü şâiri Dadaloğlu:

“Şu yalan dünyâya geldim geleli

Severim kıratı bir de güzeli

Değip on beşine kendim bileli

Severim kıratı bir de güzeli”

Âşık Dertli Baba’nın bir koşması
alev alev şiir:

“Sâkiyacâmında nedir bu esrar

Kıldı bir katresi mestane beni.

Şarab-ı lâlinde ne keyfiyet var

Söyletir efsane efsane beni.

Daha devâm etmiyorum. Bitmez Anadolu’nun şâirleri. Gökte yıldızlar bitmez, yerde çiçekler bitmez. Aşk bitmez. Bu ne derin ilhâm, bu ne derin duygu, bu ne berrak Türkçe, bu ne köklü insan sevgisi. Bu bir Allah vergisi.

Ama şunu da üzülerek ifâde ediyorum: Güneşin sönüşü gibi sayıyorum şiirin sönüşünü. 1960-1970’ten sonra çok güzel -müstesnalı zikretmek istemiyorum- şiirler de var ama şiirin yavaş yavaş pörsüdüğü-nü, aşkın sabah doğan, akşam batan bir güneş gibi çok sönük, çok donuk, çok basite irca edildiğini görüyorum. Sadece onun ten zevkinden ibaret olduğunu düşünen bir kültüre ulaştık.

Efendim, şiir, okyanusun maviliğine dalarak inciler çıkarmaktır. Akvaryumda inci olmaz. Şiir, kelime kuyumculuğudur; kelimeyi tartmak, kelimenin tadına bakmak.

“Gurme” diye bir kelime çıktı şimdi yani bir şeyin tadına bakmak. Batı dünyâsında var bu, şarabın tadına bakıyor adam. Damağıyla, diliyle, kokusuyla her şeyiyle şarabı tadıyor. Elli tane şarap kadehinden içiyor, ama hepsini de biliyor. “Bu iyi değil” diyor, “Bunun asidi fazla” diyor, “Bu olgunlaşmamış, ham” diyor. Şair, bir gurme gibi kelimeleri tartabilen, ölçebilen, dikkat edebilen, onun kökünü, ruhunu, canlılığını duyan insandır.

Üç beş kelimeyle devâm edeyim ve bitireyim.

Demircilik değil şiir yazmak, kuyumculuk. Kafiye avcılığı yapmak değil şiir yazmak! Bir ilhâm işi, bir çile. Şiir bir hobi değil, bir amatörlük değil, boş zamanların hevesi değil, kelime israfı değil. Gurme olmak! Maa-lesef kelimelerimiz de yavaş yavaş solmaya, kaybedilmeye, Batı’dan gelen kelime yağmurunun altında ezilmeye mahkûm edildi.

Taşçı ustası, Rodin rolüne soyunursa gülünç olur. Derler ki: Kafkasların büyük mücahidi, cengâverî Şeyh Şamil, hem hâkim bir adam hem hekim bir adam hem de bir cengâver, inancı için savaşan birisi.

Nedimlerine, yanındakilere, danışmanlarına, şunlara, bunlara diyor ki: “Şiiri yasaklıyorum bundan sonra!” Şaşıyor etrafındakiler, biliyorlar ki Şeyh Şamil şiiri çok sever. Diyorlar ki: “Niçin efendim, hani siz şiiri çok severdiniz?” Diyor ki: “Evet, ben şiiri çok severim; ama şâirleri hapsedeceksiniz, şiiri sevenler, şiire bağlı olanlar, şiiri yazanlar yine şiir yazmaya devâm ederler.” Şiiri hobi telakki edenler, eğlence telakki edenler şiiri bırakırlar, diğerleri yazar. O bakımdan güzel şiir okuma imkânımız olur bizim.

Alman fikir adamı Hebel’in güzel bir vecizesi var: “Hakiki şâir ıssız bir adada kumlar üzerine yazdığı mısraları biraz sonra albatrosların sile-

ceğini bilse yine yazar.” Tek başına bir adaya düşse, kumların üstüne şâir yine şiir yazar. Karanlıkta görmese bile kalbinin sayfalarına şiir yazar. Şiir böyledir.

Burada benim Almancadan tercüme etmeye çalıştığım Schiller’in bir şiiri var. Entipüften bir tercüme; ama şairin gücü olabildiğine yüksek! Bilirsiniz şâir, Goethe’den sonra Almanya’nın en büyük şâirlerinden biri.

Her şehirde o şehrin yetiştirdiği şâirler, müzisyenler, yazarlar, fikir adamları, kahramanlar, milleti kurtaranlar, filan filan... Bunların hepsinin heykeli vardır ve çocuklar o kahramanlar içinde büyürler. Bu Johann Wolfgang Von Goethe, bu Hebel, bu Shakespeare, bu La Martin... İstiyorum ki, bizim memleketimizde de böyle insanlar olsun. Namık Kemal olsun, Yahya Kemal olsun, büyük şâirlerimiz olsun.

Ve ben de diliyorum şâirler başka bir âleme göç ettikleri zaman mucizevi güzelliklerle dolu bir bahçenin kapısını kalemleriyle açacaklar.

Saygılarla selâmlıyorum efendim. Sabırla dinlediğiniz için bin defa teşekkür ediyorum, sağ olun, var olun efendim.

